

Klassilliset kielet ja antiikin kulttuuri 40 vuotta – oppiaineen historiaa

Latinan kieltä on opetettu Turun yliopistossa sen perustamisesta lähtien ja klassillista kreikkaa vuodesta 1955. Ensimmäisiä latinan opettajia olivat v. 1922 Erik Ahlman ja Edwin Flinck (myöh. Linkomies), v. 1922-1930 Weikko Pakarinen. Linkomies muistetaan erityisesti myöhemmästä latinan kielioipistaan, Pakarinen tuotti paitsi latinan myös kreikan kielioipin sekä latinan oppikirjoja. Latinan opetus koostui aluksi pääasiassa alkeiskursseista ja *pro exercitio* -kokeista, joita pidettiin joka lukukausi. Samoin kesäyliopiston ohjelmaan on latinan kurssi kuulunut suurin piirtein aina. Yliopiston vuosikirjat rekisteröivät em. latinankursseihin osallistuneita 20-, 30- ja 40-luvulla kullakin noin viisi ja puoli sataa, 50-luvulla jo 2120 henkilöä.

Latinan kieli sai dosentuurin v. 1948 ja arvosanoja Rooman kirjallisuudessa on voinut suorittaa vuodesta 1951. Vuonna 1957 perustettiin klassillisen filologian lehtorin virka, ja siitä lähtien myös kreikkaa on voinut opiskella sivuaineena. Lehtoriksi valittiin Heikki Koskenniemi, joka myös nimitettiin Kreikan kirjallisuuden dosentiksi v. 1959. Klassillisen filologian professorin virka perustettiin v. 1960, jolloin latina sai pääaineoikeuden. Virkaa hoiti dosentti Paavo Numminen. Kun professorin virka täytettiin v. 1964, siihen sisällytettiin kreikan pääaineopinnot. Viran ensimmäiseksi haltijaksi valittiin Heikki Koskenniemi. Oppiaineitten nimet olivat tuolloin *Kreikan kirjallisuus* sekä *Rooman kirjallisuus*. *Pro exercitio* -kokeet poistettiin 60-luvun lopulla. Vuosina 1960-1974 sai 2154 henkilöä latinan alkeitten oppinsa alkeiskursseilla. Oppiaineen tilat olivat aluksi Hämeenkadulla, kunnes se 60-luvun lopulla muutti yliopiston päärakennuksen toiseen kerrokseen. Kun

Juslenia valmistui v. 1975, seminaarikirjasto ja henkilökunta saivat tilat sen kolmannesta kerroksesta.

Perustettu professuuri sai seurakseen Rooman kirjallisuuden assistentin viran v. 1963. Viralla oli useita hoitajia 1960-luvulla: Astra Lindgren, Aarno Saleva, Jukka Thurén, Maarit Vuorenjuuri (nyk. Kaimio) ja Pentti Soukkanen. Kun Heikki Koskenniemi siirtyi professoriksi, valittiin lehtorin virkaan v. 1964 Toivo Viljamaa. Toisen lehtoraatin klassillinen filologia sai v. 1969, ja virkaan valittiin v. 1972 Raimo Tuomi, joka oli jo sitä hoitanut.

Vuodesta 1966 lähtien Toivo Viljamaa hoiti uutta klassillisen filologian apulaisprofessorin virkaa, johon hänet nimitettiin v. 1970. Hänen lehtoraattiaan hoitivat Maarit Vuorenjuuri, Helena Sovinen (nyk. Rönkä) ja Vappu Pyykkö. Lehtorin virka täytettiin v. 1971, jolloin siihen valittiin Jaakko Frösén. Kun hän siirtyi Turun yliopistosta Helsinkiin, tuli lehtoriksi v. 1975 Pentti Soukkanen, joka oli jo toiminut viran hoitajana. Assistentin virkaa hoitivat 70-luvulla Pentti Soukkasen lisäksi Martti Nyman, Kalle Mäkelä ja Martti Toivonen, kunnes virkaan v. 1977 valittiin Vappu Pyykkö; 80-luvun alussa hänen viransijaisenaan toimi Erkki Koskenniemi.

Professori Heikki Koskenniemen kannustuksesta opiskelijat järjestäytyivät ja v. 1969 syntyi opiskelijajärjestö Palladion. Samoin Koskenniemi teki latinan kielen ääntämiseen liittyvän aloitteen, joka ei kuitenkaan saanut maanlaajuista kannatusta. Kyse on latinan diftongeista *ae* ja *oe*, jotka Suomessa on germaanisruotsalaiseen tapaan äännetty pitkänä *e*-vokaalina; 70-luvulla Turun yliopistossa siirryttiin alkuperäiseen ääntämykseen /ai/ ja /oi/ (siis esimerkiksi 'taivasta' tarkoittava sana *caelum* äännetään Turussa /kailum/ mutta muualla Suomessa /keelum/). Silloiset opiskelijat muistavat, miten eräänä päivänä ilmoitustaululle

ilmaantui lappunen, jonka mukaan "täällä äännetään tästä lähtien näin".

Yliopiston vuosikirjassa kaudelta 1982-83 kuvataan klassillisen filologian tutkimustoimintaa mm. seuraavasti: "Turun yliopiston papyruskokoelman (*P. Turku*) tutkimus- ja julkaisutyötä prof. Heikki Koskenniemen johdolla toimivassa ryhmässä (Nyman, Pyykkö, E. Koskenniemi) on jatkettu. Kokoelma on esitelty ensimmäistä kertaa Napolissa pidetyssä papyrologikongressissa."

Vuonna 1986 professori Heikki Koskenniemi jäi eläkkeelle, ja virkaa siirtyi hoitamaan Toivo Viljamaa. Apulaisprofessorin hoitajaksi tuli puolestaan Anne Helttula, joka v. 1989 siirtyi Suomen Rooman-instituutin johtajaksi. Saman vuoden alussa assistentiksi oli valittu Asko Timonen. Muita viran hakijoita olivat Martti Leiwo, Leena Pietilä-Castrén, Vappu Pyykkö, Erkki Sironen ja Timo Sironen.

Professuuri määriteltiin uudelleen antiikin kielten ja kulttuurin professorin viraksi. Hakijoita oli peräti kymmenen (Paavo Castrén, Jaakko Frösén, Anne Helttula, Jorma Kaimio, Martti Nyman, Teivas Oksala, Unto Paananen, Reijo Pitkäranta, Raimo Tuomi, Toivo Viljamaa) ja virkaan nimitettiin 1.2.1991 lukien Toivo Viljamaa.

Vuonna 1987 perustettiin uusi sivuaine, *klassillinen arkeologia*, joka v. 1991 laajennettiin aineopinnot kattavaksi. Vastuu tästä sivuaineesta on alusta lähtien ollut klassillisten kielten oppiaineella, mutta opetus järjestetään yhteistyönä arkeologian ja kulttuurihistorian kanssa. Tämä oppiaine liittyy siis sopivasti tiedekunnan kulttuuripainotteiseen opetukseen. Tiedekunnan laitosjakoa muutettiin v. 1993 niin, että filologian laitos hajaantui useammaksi yksiköksi. Klassilliset kielet yhdistyivät latinan tytärskielten kanssa ja niin syntyi klassillisten ja romaanisten kielten laitos. Samalla muutettiin pääai-

neiden nimiksi *Kreikan kieli ja kirjallisuus* sekä *latinan kieli ja Rooman kirjallisuus*; uusia nimikkeitä oli lanseerattu jo useamman vuoden ajan.

Alkanut vuosikymmen oli ristiriitainen. Säästötoimenpiteet kohdistuivat oppiaineeseen rajusti, osittain ehkä sattuman-kin kautta. Lehtori Pentti Soukkanen kuoli keväällä 1991, ja virkaa hoiti aluksi Jyri Vaahtera, syksyllä Raija Vainio, seuraavana keväänä taas Jyri Vaahtera ja sitten Vappu Pyykkö. Virka täytettiin v. 1993. Hakijoita oli kahdeksan: Jaakko Aronen, Kyösti Kierimo, Martti Leiwo, Martti Nyman, Vappu Pyykkö, Timo Sironen, Asko Timonen ja Arto Vilmi. Virkaan valittiin 1.9.1993 lukien Martti Nyman, jolla kuitenkin oli Suomen Akatemian vanhemman tutkijan virka vuoteen 1995 asti. Tänä aikana hänen lehtoraattiaan hoiti Vappu Pyykkö. Nymanilla on ollut yleisen kielitieteen assistentin virka Helsingin yliopistossa 1.9.1997 lähtien. Syksyyn 2000 asti hänen lehtoraattiaan on hoitanut Jyri Vaahtera ja tällä hetkellä sitä hoitaa Raija Vainio.

Vapautuneelle apulaisprofessorin viralle kävi huonommin – se siirrettiin folkloristiikkaan elokuussa 1992. Kun lehtori Raimo Tuomi siirtyi eläkkeelle syksyllä 1995, säästettiin tämäkin virka seuraavan vuoden alussa pois. Henkilökunnan vähenemistä viidestä kolmeen yritettiin 90-luvun puolessa välissä hieman kompensoida ottamalla työllisyysvaroin palkattuja henkilöitä klassillisten kielten ja italian yhteiseksi toimistosihteeriksi. Vuonna 1998 tilanne parani huomattavasti, kun laitos palkkasi määräämiskäisen toimistosihteerin; tointa on hoitanut Anne Nuorikkala.

Kun Asko Timosen assistenttikausi päättyi, viran nimike muutettiin klassillisten kielten assistentuuriksi ja sitä tavoitteli kuusi hakijaa: Risto Heikkinen, Veli-Matti Rissanen, Asko Timonen, Jaana Vaahtera, Jyri Vaahtera ja Raija Vainio. Virkaan

valittiin 1.1.1999 lukien Jaana Vaahtera, joka kuitenkin saman vuoden kesänä sai Suomen Akatemian tutkijatohtorin viran. Seuraavana lukuvuonna hänen assistenttuuriaan hoiti Raija Vainio ja tällä hetkellä sitä hoitaa Jyri Vaahtera.

Jo mainittujen Paavo Nummisen ja Heikki Koskenniemen lisäksi oppiaineeseen nimitettyjä dosentteja ovat tai ovat olleet: Heikki Solin (klassillinen filologia, nimetty 1972), Jorma Kaimio (Rooman kirjallisuus, 1972), Jukka Thurén (varhaiskristillinen kirjallisuus, 1974, eläkkeellä), Siegfried Jäkel (Kreikan kirjallisuus, 1975, eläkkeellä), Martti Nyman (yleinen kielitiede ja klassillinen filologia, 1985), Anne Helttula (latinalainen filologia, 1993), Martti Leiwo (klassilliset kielet, 1999) ja Arja Karivieri (klassillinen arkeologia, 2000).

Kun latinan alkeiskurssin suorittaminen oli vielä 90-luvun alussa pakollinen kaikille vieraiden kielten opiskelijoille, suuri osa lehtoreiden työpanoksesta käytettiin koko tiedekunnan palveluun. Pakollisuuden poistuminen luonnollisesti jonkin verran vähensi tätä tarvetta; toisaalta se lisäsi vapaaehtoisuutta, mikä ilmeni innostuneempana opiskeluna. Kahden täysimittaisen kieliaineen opettaminen ja niiden lisäksi vielä klassillisesta arkeologiasta huolehtiminen olisi todennäköisesti ollut kolmelle viranhaltijalle liian suuri taakka, ellei oppiaineessa olisi ollut ulkopuolisen rahoituksen turvin työskenteleviä tutkijoita (Suomen Akatemia, tutkijakoulu), jotka osallistuivat myös opetukseen. Pahimpina lamavuosina, tuntiopetusmäärärahojen puuttuessa lähes täysin, kaikkia pakollisiakaan kursseja ei aina voitu järjestää.

Tästä huolimatta 1990-luku oli hyvin tuloksellista aikaa. Pro gradu -töitä alkoi valmistua keskimäärin kolme kappaletta vuodessa, kun ennen tähän oli tuskin päästy kymmenessä vuodessa. Reippaampaan opiskelutahtiin voidaan nähdä useita syitä: klassillisten kielten ja antiikin

kulttuurin opiskelun sisällöllinen uudistuminen, olojen vakiintuminen professorinviran pitkän täyttöprosessin päätyttyä, vahva side Villa Lanteen tutun johtajan muodossa ja kiinnostuksen kohdistuminen opetuksessa ja tutkimuksessa enemmän kulttuuripainotteisiin aiheisiin – tätä kuvastaa myös klassillisen arkeologian perustaminen ja dosentin nimittäminen klassilliseen arkeologiaan. Opintojaan päättäneille opiskelijoille on vielä ollut avuksi valtionhallinnon harjoittelupaikka, joka 90-luvun alussa saatiin oppiaineeseen joka toinen vuosi mutta josta sitten tuli vuosittainen. Harjoitteluajana on yleensä jäänyt aikaa myös oman tutkielman tekoon.

Opiskelijoiden kannalta Suomen Rooman-instituutin merkitystä ei voi tarpeeksi korostaa – ja 90-luvulla Suomen Ateenan-instituutti alkoi saada yhtä laajaa merkitystä. Instituuttien kursseilla ja työryhmissä opiskelijat saavat konkreettisen kosketuksen antiikkiin sen omalla maaperällä. – Mikäpä sen innostavampi ylläke opinnoille. Instituuttien kursseilta on myös käyty hakemassa tutkimusten aiheita.

Vuonna 1970 Turun yliopiston klassillisen filologian opiskelijat tekivät ensimmäistä kertaa kaksiviikkoisen opintoretken Roomaan ja Villa Lanteen professori Heikki Koskenniemen ja apulaisprofessori Toivo Viljamaan johdolla. Toivo Viljamaan johdolla retkeiltiin Roomaan myös v. 1973; vuosina 1975 ja 1978 Heikki Koskenniemi johti kolmeviikkoisen kurssin ja v. 1980 yhdessä assistentti Vappu Pyykön kanssa peräti neliviikkoisen kurssin. Vuonna 1988 vietettiin Roomassa taas kaksi viikkoa apulaisprofessori Anne Helttulan johdolla. Professori Toivo Viljamaa on sen jälkeen vienyt opiskelijoita kahdeksi viikoksi Roomaan vuosina 1991 ja 1997. Ateenassa on myös retkeilty, ensin Arja Karivieren opastuksella v. 1991 ja Asko Timosen johdolla v. 1994, sitten suuremmalla joukolla, peräti 15 hengen voimin,

Toivo Viljamaan johdolla nyt juhlavuoden 2000 toukokuussa.

Suomen Rooman-instituutin järjestämille antiikin johdantokursseille ja tieteellisille kursseille on osallistunut Turun yliopiston klassillisten kielten opiskelijoita jo 80-luvulla. Työryhmien jäseniä ovat tai ovat olleet seuraavat. Unto Paanasen työryhmässä oli mukana Jyri Vaahtera 1988-89; ryhmän työ on julkaistu v. 1993 (*Senatus populusque Romanus: Studies in Roman republican legislation*). Anne Helttulan Isola Sacra -ryhmään kuuluvat Reija Pentti-Tuomisto ja Raija Vainio (Roomassa 1992), Margareta Steinbyn "monumentti"-ryhmään Risto Heikkinen ja Timo Koljonen (Roomassa 1994) ja Päivi Setälän "naisen valta ja varallisuus" -ryhmään Riikka Hälikkä (Roomassa 1997). Suomen Ateenan-instituutin "myyttisessä" Kirsti Simonsuuren ryhmässä on jäsenenä Risto Heikkinen (Ateenassa vuosina 1996-98).

Vuonna 1991 oppiaineen piirissä järjestettiin kaksikin kansainvälistä seminaaria. Ensimmäisen aiheena oli julmuus antiikissa ja keskiajalla; seminaarin tuloksena syntyi julkaisu *Crudelitas* (1992). Varsinkin dosentti Siegfried Jäkel oli järjestämässä 80-luvulta lähtien kansainvälisiä kesäsymposiumeja, joiden aihepiiri liikkui väljästi antiikin ja uuden ajan kirjallisuudessa ja filosofiassa. Vuoden 1988 seminaarin tulokset on julkaistu (*Sprachaspekte als Experiment: Beiträge zur Literaturkritik in Antike und Neuzeit*, 1989), samoin vuoden 1991 (*Power and spirit*, 1993). Seuraavien kolmen kesäsymposiumin aiheena oli nauru (vuosina 1993, 1994 ja 1996); näiden tulokset julkaistiin nimellä *Laughter down the centuries I-III*. Vuoden 2000 kesällä Jäkel valitsi seminaarin aiheeksi hiljaisuuden. Kansainvälisiä yhteyksiä on muuten pidetty läheisesti etenkin Szegedin yliopistoon vastavuoroisten opettajavierailujen muodossa.

Antiikin valtakunnallinen jatkokoulutus-seminaari lähti liikkeelle Turusta, kun ensimmäinen seminaari pidettiin syksyllä 1994 Seilissä. Seminaaria on järjestetty keskimäärin joka toinen vuosi; Helsingin järjestysvuorolla on viimeksi kokoonnuttu Tvärminnessä v. 1999 ja ensi vuonna on taas Seilin vuoro. Oppiaineen omassa piirissä on jo traditioksi muodostunut syyskauden avaava Rauhala-seminaari; näitä on järjestetty vuodesta 1996.

Ensimmäinen tohtorinväitös klassillisissa kielissä oli v. 1957, kun Iiro Kajanto, sittemmin Helsingin yliopiston latinan professori, väitteli jumalten osuudesta historian kulkuun Liviuksen käsityksen mukaan (*God and fate in Livy*); vastaväittäjänä oli Paavo Numminen. Lisen-siaatintutkintoja syntyi 70-luvulla kolme: Raimo Tuomi (1971), Pentti Soukkanen (1974) ja Vappu Pyykkö (1978). Seuraava tohtorinväitös oli tammikuussa 1976, kun Raimo Tuomi väitteli Ciceron kirjeitten tekstimuodosta; vastaväittäjänä oli apulaisprofessori Toivo Viljamaa (*Studien zur Textform der Briefe Ciceros: Untersuchungen einiger hinsichtlich der sog. Verbalellipse textkritisch verdächtiger Stellen*). Seuraavaan väitökseen kului lähemmäs 20 vuotta. Vappu Pyykkö väitteli v. 1991 vastaväittäjänään dos. Siegfried Jäkel; aihe koski kreikkalaisia myyttejä kreikkalaisilla kirkkoisillä (*Die griechischen Mythen bei den grossen Kappadokiern und bei Johannes Chrysostomos*).

Vuoden 1990 yliopiston vuosikirjassa on klassillisen filologian tutkimustyö määritelty yleisesti seuraavasti: "Klassillisen filologian keskeinen tutkimusaihe on ollut antiikin grammatiikka, etenkin roomalaisen ajan kielioppiteoria ja sen omaksuminen keskiaikana ja uudella ajalla; tavoitteena on käsite- ja esimerkkiaineiston ja niiden analyysin avulla antaa perustietoa myös nykykielten kielioppien ymmärtämiselle. Muita tutkimusaiheita ovat olleet Rooman keisariajan idea- ja

motiivihistoria (ja erityisesti kreikkalaisperäisen pakanallisen antiikin ja kristillisen antiikin kohtaaminen) ja Rooman poliittisten ja yhteiskunnallisten instituutioiden tutkimus.”

Lamavuodet 90-luvulla pakottivat paitsi innovatiivisuuteen perus- ja jatko-opintojen kehittämisessä myös tarmokkaaseen ulkopuolisen rahoituksen metsästyksen erilaisilta säätiöiltä ja rahastoilta. Tässä suhteessa professori Toivo Viljamaan väsymätön työ alkoi kantaa runsasta satoa 90-luvulla, kun seuraava, suurelta osin 80-luvulla opintonsa aloittanut sukupolvi suoritti tutkintoja. Syntyi neljä lisensiaattia (Asko Timonen 1991, Jaana Lehtinen, nyk. Vaahtera 1995, Risto Heikkinen 1997, Stephen Evans 1999), siitä huolimatta että kaikki eivät suorittaneet tätä välitutkintoa lainkaan, vaan tekivät suoraan väitöskirjan. Osittain tätä välitutkinnon poisjättämistä vauhditti ensimmäisten tutkijakoulujen perustaminen v. 1995. Toivo Viljamaalla oli suuri panos Turun yliopiston ja Åbo Akademin kielten laitosten yhteisen tutkijakoulun ‘Kielikontaktit ja viestintä’ perustamisessa. Tutkijakouluun kuuluivat Raija Vainio ja Jaana Vaahtera (enimmäkseen ulkopuolisella rahoituksella). Vuosikymmenen lopussa nämä kaksi väittelivät, ensin Jaana Vaahtera 29.5.1998 vastaväittäjänään professori Maarit Kaimio Helsingin yliopistosta ja aiheena kreikkalaisten ja roomalaisten sananmuodostusta koskevat näkemykset (*Derivation: Greek and Roman views on word formation*), ja sitten 13.11.1999 Raija Vainio roomalaisten suhtautumisesta kielivirheisiin ja virheellisen latinan puhujiin; vastaväittäjänä oli dosentti Anne Helttula Jyväskylän yliopistosta (*Latinitas and barbarisms: Attitudes towards language in the light of grammatical examples*).

Vuonna 1997 suoritettiin vielä “ylimääräinen” voimainponnistus ja osoitus yhteishengestä, kun oppiaineen piirissä päätettiin julkaista juhla kirja professori

Toivo Viljamaan täyttäessä 60 vuotta (*Utriusque linguae peritus: Studia in honorem Toivo Viljamaa*). Juhla kirjan kirjoittajat ovat “vanhojen konkareiden” lisäksi omia jatko-opiskelijoita.

Vuosi 2000 on alkanut jatkotutkintojen osalta niin, että Pauliina Sandberg on lisensoitunut ja Jyri Vaahtera väitellyt tohtoriksi 6.5.2000 vastaväittäjänään professori Olli Salomies Helsingin yliopistosta. Hänen aiheensa koski kreikkalaisten historiantutkijoiden käsityksiä roomalaisista auguureista ja heidän opistaan (*Roman augural lore in Greek historiography: A study of the theory and terminology*). Tänä vuonna tuli myös toinen väitös, kun Asko Timonen väitteli 2.12.2000 Rooman keisareitten julmuutta ja heidän julmina kuvattuja kuolemiaan koskevasta aiheesta; vastaväittäjänä oli professori Tamás Adamik Budapestista (*Cruelty and death: Roman historians' scenes of imperial violence from Commodus to Philippus Arabs*).

Seuraavaksi odotetaan väitöskirjan valmistumista Riikka Hälikältä (ruumiinkuvaus keisariajan kirjallisuudessa), joka on Suomen Akatemian projektitutkija, sekä Risto Heikkiseltä (suhtautuminen vammaisiin antiikin aikana) ja Stephen Evansilta (Homeroksen epiikka). Jatko-opintosuunnitelman on tehnyt heidän lisäksi puolisen tusinaa muuta, joten tässä suhteessa professori Viljamaa voi jäädä rauhallisin mielin eläkkeelle 1.9.2001.

Juhlaseminaarin päivänä 9.12.2000
Raija Vainio

TAMPEREEN KIEHTOVA KULTTUURIELÄMÄ

-Raportti Palladion ry:n keväällä 2000 tekemästä retkestä

Tiukan äänestyksen tuloksena Palladion ry päätti, että tämänvuotinen keväinen kulttuurimatka tehdään Tampereen Työväen Teatteriin katsomaan William Shakespearen Julius Caesaria.

Niinpä eräänä sateisena huhtikuuisena iltapäivänä viisi reipasta Palladionlaista ja yksi harvinaisen humaani lexiläinen, jolla tosin on hyvin läheinen suhde Palladioniin, astui junaa Turun rautatieasemalla määränpäänään legendaarinen Tampereen kaupunki. Junamatka sujui rauhallisesti ja tylsäkösti. Itse luin kreikan jatkokurssin tenttiin noin puolet tästä ajasta. Kyseinen suoritus vaati äärimmäistä tahdonlujuutta, mutta se oli kannattava, kuten sain myöhemmin havaita.

Perille päästyämme ihailimme hetken Tampereen kaupunkikuvaa ja tarkkailimme eksoottista paikallisväestöä. Tuulipukujen esiintymistiheys on sen keskuudessa ainakin jonkin verran suurempi kuin Turussa.

Seuraavaksi olikin aika poiketa kahvilla koskikeskuksessa. Kyseinen nautintoaine ei ollut kyllä yhtään halvempaa kuin Turussakaan. Kahvit juotuamme jatkoimme matkaamme kohti Tampereen Työväen Teatteria. Matkan varrella huomasimme yhden Tampereen eksoottisimmista erikoisuuksista; Lenin-museon. Se ei harmiksemme ollut kuitenkaan enää auki.

Teatteriin päästyämme havaitsimme sen olevan sangen tilava ja moderni rakennus. Jopa WC-tilat olivat riittävän suuret, mikä oli hyvin ilahduttavaa. Tutkimme tarkkaan myös aulojen seiniä koristavia valokuvia ja esineitä.

Sitten tulikin aika siirtyä katsomoon itse näytelmää seuraamaan. Ensivaikutelma oli ainakin omalla kohdallani sangen hämmentynyt. ”Mitä hittoa? Perustuuko tämä muka William Shakespearen tekstiin?” pyöri päässäni. Kyllä se perustui Italialaisen ohjaajan Gigi Dall’Aglion tulkinta oli vain hyvin moderni.

Siinä Rooman valtakunnan historialliset tapahtumat oli sijoitettu epämääräiseen nykyaikaan. Vähitellen ratkaisu alkoi tuntua varsin kiehtovalta, kun tajusin, että samalla tekniikallahan voisi kirjoittaa vaikka esim. Antiikkiin liityvän fantasiaromaanin. Näytelmän juoni lienee kaikille vähääkään antiikkia tai historiaa tunteville varsin tuttu, mutta nykyaikaan sijoittamisensa johdosta siinä esiintyi monia erikoisia yksityiskohtia. Näyttämöllä mm. Tupakoitiin, juotiin olutta tölkeistä, katsottiin televisiota ja maalattiin spraymaalilla graffiti. Väliajan, jonka muuten vietimme keskustellen henkeviä ja nauttien sangen kallista ja laadukasta nestemäistä virvoketta, jälkeen näytelmän tunnelma muuttui synkän dramaattisesta hilpeän farssimaiseksi. Varsin huvittavina yksityiskohtina voin mainita kaljaa kittaavat saunojat sekä näyttämöllä pyörivät kameramiehet, jotka kuvasivat sekä toisia näyttelijöitä että yleisöä. Oli outoa nähdä oma naamataulunsa televisiossa, jota näyttämöllä olevat näyttelijät tuijottivat.

Näyttelijäsuoritukset olivat enimmäkseen o.k. Ahti Jokinen itserakkaana Caesarina oli varsin vakuuttava. Mielestäni myös suomea hieman murtaen puhuva musta näyttelijä Cliff Magori Ogutu sopi hyvin ennustajan rooliinsa. Jos hänellä olisi vielä ollut pitkät rastakiharat, olisi hän ollut taikakaluineen kuin ilmetty jamaicalainen ”bush doctor”. Jyrki Mänttärä teki myös loistavasti kaksinaamaisen Marcus Antoniuksen rooliinsa. Portiaa ja

hullunkurista saunaemäntää esittävä Petra Karjalainen ja salaliittolaista ja yhtä kameramiehistä esittävä Raisa Vattulainen miellyttivät erityisesti miehistä silmää ja korvaa. Lisäksi Auvo Vihro näytteli taitavasti hieman sekopäisen salaliittolaisen, Cascan; roolin.

Näytelmän lavasteet olivat hyvin yksinkertaisia ja pelkistettyjä, mikä oli kylläkin ihan toimiva ratkaisu. Puvustuksena käytettiin luonnollisesti nykyisiä vaatteita lukuunottamatta muutamissa kohtauksissa olkapäälle heitettyjä, togoa symboloivia valkeita liinoja. Caesarilla lähimpine kannattajineen oli poliitikkohenkiset puvut. Salaliittolaiset puolestaan olivat pukeutuneet täysin mustiin, yksinkertaisiin asuihin. Proskriptiolistoja kirjoittaessaan Antonius ja Octavius pukeutuivat sotilasunivormuihin muistuttaen suuresti mm. Natseja, mikä oli mielestäni hyvin osuva vertaus. Näytelmästä oli siis löydettävissä lähinnä ihmisten vallanhimoa ja petollisuutta koskevaa sanomaakin.

Mozartin mahtipontinen Requiem toimi näytelmän musiikkina. Valinta sopi mielestäni hyvin esityksen dramaattisemman puoliskon tunnelmaan. Vaikka kyseessä onkin kristillinen messu, ei se estänyt tiettyjen vibojen saamista musiikin pauhatessa.

Jos nyt jostain haluaa nipottaa, voin kertoa, että vanhan latinistin korvaan otti jonkin verran se seikka, että Brutuksesta käytettiin suomenkielisessä näytelmässä italiankielistä nominatiivimuotoa Bruto.

Näytelmän päätyttyä suunnistimme kohti Tampereen rautatieasemaa. Päätimme kuitenkin harrastaa lisää kulttuuria ja poikkesimme teatteriravintola Tillikkaan, joka osoittautuikin varsin miellyttäväksi paikaksi. Maistelimme siellä paikallisia erikoisuuksia ja täytyy myöntää, että kyllä tamperelaisetkin osaavat tehdä hyvää olutta.

Paluumatkalla Turkuun keskustelimme jälleen henkeviä ja söimme makeisia, jotka eräs solidaarinen Palladionin jä-

sen tarjosi yhteiskäyttöön. Päästyämme perille noin puolet urheasta ryhmästäme jatkoi syventäviä opintojaan Turkulaisesta baari- ja rockkulttuurista.

V.Suominen

TURUN YLIOPISTON KLASSILLISTEN KIELTEN OPINTORETKI ATEENAAN 10.-24.5.2000

Ohjelma

Ennen matkaa:

Kevätlukukaudella perehdyttämiskurssi antiikin Kreikkaan ja Ateenaan (FL Risto Heikkinen). Lisäksi jokainen opiskelija valmisti esitelmän pidettäväksi matkakohteessa.

Matkakohteessa:

Asunto: Suomen Ateenan-instituutin asuntola (Ioannou Soutsou 25, 11474 Athens)

ke 10.5. Saapuminen Ateenaan, majoittuminen

to 11.5. Suomen Ateenan-instituutin esittely (instituutin johtaja professori Olli Salomies), keskusta: Akropolis (opastus dos. Jari Pakkanen), illalla seminaari: Ulla Laitakari "Kerameikos: Pompeion", Marko Pitkänen "Roomalainen agora"

pe 12.5. Ateena: Kerameikos, Roomalainen agora, Kansallismuseo illalla Italian Ateenan-instituutin tilaisuus

la 13.5. retki Aiginaan, Afaian tempeli (opastus dos. Martti Leiwo), uintia Agia Marinassa

su 14.5. Ateenan agora, Pnyks (Jyri Vaahtera) illalla seminaari: Minna Ylikotila "Zeus-kultti", Karoliina Similä "Pireus", Tiina Hiekkalinna "Delfoin aarrekammiot", yöllä rebetikaa

ma 15.5. aamupäivä vapaata: Kykladinen museo, Bysanttilainen museo ym. omin päin illalla Suomen Ateenan-instituutin esitelmätilaisuus, esitelmä: Toivo Viljamaa "Lysias' charm. Principles of speech writing"

ti 16.5. lähtö Delfoin-Peloponnesoksen retkelle, Delfoi, yöpyminen Naupaktoksessa

ke 17.5. Olympia, yöpyminen Tolossa, seminaari Olympiassa: Minna Seppänen "Epidauroksen Asklepios-kultti"

to 18.5. Argolis: Epidauros, Nauplion, Tiryns, Mykene, Korintti, seminaari Nauplionissa: Taija Peilimö "Mykene, mykeneläinen hallinto", Jaana Vaahtera "Argolis arkaaisella ajalla", ajo illaksi Ateenaan

pe 19.5. aamupäivällä seminaari: Satu Airas "Artemis-kultti", illalla Suomen Ateenan-instituutin tarjoama illallinen

la 20.5. vapaata tutustumista Ateenaan: esim. Likavittos- kukkula ja uimaretki Vuliagmeniin

su 21.5. jatkokoulutusseminaari (Paula Raitis, Riikka Hälikkä), päättäjäis-illallinen

ma 22.5. opettajien paluu Ateenasta Turkuun, muilla vapaata ohjelmaa

ti 23.5. Patikointia Hymettoksen rinteellä, Kesarianin luostari, Filopapposkukkula, kirjakauppoja, shoppailua, ym.

illalla Norjan Ateenan-instituutin tilaisuus

ke 24.5. opiskelijoiden paluu Turkuun

Osanottajat: Toivo Viljamaa (ryhmän johtaja), Jaana Vaahtera (ryhmän assistentti, opetusta) Risto Heikkinen (retkien suunnittelu ja ohjausta) Jyri Vaahtera ja Raija Vainio (opetusta) jatko-opiskelijat: Riikka Hälikkä, Paula Raitisperustutkinto-opiskelijat: Satu Airas, Tiina Hiekkalinna, Ulla Laitakari, Taija Peilimö, Marko Pitkänen, Minna Seppänen, Karoliina Similä, Minna Ylikotila

Instituutin puolesta ohjausta antoivat professori Olli Salomies ja dosentti Jari Pakkanen.

Lisäksi ryhmän ohjaukseen osallistui dosentti Martti Leiwo.

Tiina Hiekkalinna

Chartermatka Makedoniaan

Tervetuloa matkalle läpi vuosisatojen, kohteenamme on varhaiskristillinen kirkko 4-500 – lukujen taitteesta. Teemme välilaskun Budapestissa, mutta koneemme pääteasema on Thessalonikissa. Mitä?...Voi ei suinkaan, matka jatkuu vielä reilu 90 km verran itään, yövyimme viehättävässä, aidossa kreikkalaiskylässä noin neljän kilometrin päässä kohteestamme. Olkaa onnellisia, paikka on harvoja turistien rauhaan jättämiä alueita.

Lähdemme matkaan heti aamun koitessa, sillä retkestä tulee pitkä ja hiki-nen. Saamme nauttia ainakin hetken varjosta ja vilvoittavasta tuulenvireestä. Pukekaa yllenne rennot vaatteet, varatkaa riittävästi nestettä mukaan älkääkä unoh-tako hiekkaämpäriä ja lapiota – saatamme pysähtyä tekemään muutaman hiek-kakakun. Ai niin, matkamme kestää neljä viikkoa...Niin sitä sitten mentiin lankaan, työleiriltä ei käynyt poistuminen ennen

kuin koko kirkon ympäristö oli vallitettu. Paras kertoa kuitenkin, mitä siellä sitten oikein tapahtui.

Kolmikielisen ryhmämme oli koonnut kaivauksenjohtaja Arja Karivieri. Paikalla oli meidän suomalaisten lisäksi ruotsalaisia ja kreikkalaisia eri tehtävissä: Ruotsista tulivat apulaisjohtaja, kenttäteknikot, tutkimusinsinööri ja osa kaivausapulaisista, Suomesta konservaattori ja loput apulaisista, Kreikasta mosaiikkikonservaattori ja kaivaustyöläiset. Kaivauskoh-teemme sijaitsi vuoren rinteessä sijain-neella tasanteella, Arethousan kylän alu-eella. Historiallisesti sijainti on ollut lähellä tärkeää Rooman ja Konstantinopolin välil-lä kulkevaa via Egnatiaa.

Teimme töitä viisi päivää viikossa, aloitimme seitsemältä, ja työt kaivauksilla päättyivät puoli kolmelta. Pidimme töiden lomassa pienen evästauon, jotta hakun heiluttelu olisi mahdollisimman tehokasta ja että työmoraali ei kärsisi. Yöpyminen tapahtui siis neljän kilometrin päässä Vrasnan kylässä, jossa olimme vallanneet paikallisen hostellin sekä muutaman muun huoneen vuokralle. Hostelli osoit-tautui lopulta oikeaksi hotelliksi, sillä joka päivä meitä hemmoteltiin aamiaisen li-säksi vielä lounaalla, jonka ystävälliset kreikkalaisnaiset meille valmistivat. Saim-me viettää hetken siestaa, ja illalla ohjel-massa oli vielä muutama tunti jälkitöitä. Iltaohjelma oli suhteellisen vapaa, tosin lähes joka ilta meitä kutsuivat tavernat joko kylässä tai lähistöllä. Ruoansulatusta varten oli sitten paikallaan pysähtyä nauttimassa lasillinen tai pari anisjuomaa kylän kahvilassa.

Mitä sitten löysimme kuukauden aikana? Viime vuoden hautakiven suuruista löytöä ei tänä vuonna tullut. Sen sijaan saimme runsaasti keramiikan paloja, suurimmaksi osaksi myöhäisroomalaisen ajan keittiöesineistä. Paljon löytyi myös eläinten luita, kuonaa ja lasia. Jonkin verran rahaa ja muita metalliesineitä tuli esiin seulomisen tuloksena. Kaivausten pääpaino oli mielestäni kuitenkin mosaiikin kuntokartoituksessa, sillä kirkon päälaitan sekä koko eteistilan lattia oli katettu erilaisin mosaiikkein. Lähinnä kuoriosaa oli *opus sectile* -tyyppinen mosaiikki, jota arvostettiin tuohon aikaan enemmän kuin pienistä tesseroista tehtyä mosaiikkia, joita sitten löytyi muualta. Mosaiikkien kaivaminen esiin oli varsin palkitsevaa - kerrankin tiesi, että hiekan alta varmasti löytyy jotain.

Viikonloput vietimme ekskursion merkeissä tai rannalla voimia keräten seuraavaa työviikkoa varten. Kävimme tutustumassa Stageiran raunioihin, paikkaan, josta Aristoteles ponnisti kohti Ateenaa ja menestystä. Suurin osa klassisen kauden rakenteista oli tietenkin tiessään, ja paikalla oli nähtävissä pääasiassa bysanttilaisen kauden muureja. Maisemat kuitenkin olivat upeat, ja pääsimme sukeltaamaan viereisessä poukamassa kiviblokkien seassa.

Toinen kohteemme oli Amfipolis, tuo Thukydideen kompastuskivi. Keskityimme tarkastelemaan museon lisäksi, kaivauksia ajatellen, basilikoja bysanttilaiskaudel-

ta. Retki olikin opettavainen, sillä ”omaa” kirkkoamme ei ole vielä kaivettu kokonaan esiin. Näimme erilaisia pohjakaavarakkaisuja, joiden perusteella sitten saatoimme päätellä oman basilikamme mahdollisen muodon.

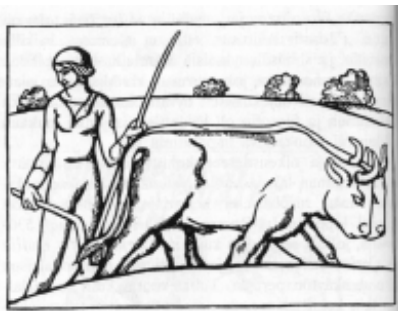
Kolmannen viikonlopun ekskursio suuntautui itään, noin 100 km päähän, Filipoihin. Kaupungin liepeillä käytiin kuuluisa Caesarin seuraajien välienselvittely, joka sittemmin johti Rooman keisarikauden alkamiseen. Filippoissa oli nähtävissä rakenteita hellenistiseltä kaudelta bysanttilaiselle kaudelle asti. Suurin osa agoran ympärillä on kuitenkin roomalaisaikaista. Näkemisen arvoinen oli myös vankila, jossa Paavali kävi kirjoittamassa kirjeitään. Matkaan kuului myös tutustuminen moderniin Kavalan kaupunkiin, jossa osa meistä kiersi katsomassa turkkilaisajan jäänteitä ja ihaillemassa merinäköalaa Thasoksen saaren suuntaan.

Viimeinen viikonloppu oli varattu Thessalonikia varten. Pakolliseen ohjelmaan kuului arkeologinen museo, mutta ne, joilla vielä riitti virtaa moottorissa, kiersivät tehokkaasti kaupungissa koko viikonlopun. Thessaloniki toimii hyvin Ateenan vastapainona, sillä suurin osa sen ns. antiikin nähtävyyksistä on peräisin joko roomalaiskaudelta (300 jKr.), tai sitä myöhemmältä ajalta. Eniten minua viehättivät kaupungin lukuisat bysanttilaiskauden kirkot ja varsin havainnollistava bysanttilainen museo.

Matkasta jäi käteen työstä huolimatta – tai jopa sen vuoksi hyvä mieli. Parasta antia tarjosivat myös paikalliset ihmiset, jotka olivat erittäin ystävällisiä ja seurallisia. Vapaa-aikana meitä vietiin paikasta toiseen, ja juhlia järjestettiin puolin ja toisin. Sen vuoksi lähtö Vrasnan kylästä olikin vaikea, mutta kaipasihan sitä jo toisaalta Suomeenkin. Miksi sitten otsikon sanavalinta? Maassa maan tavalla, annoimme kreikkalaisille etuoikeuden Makedonian nimeen – ainakin Suomeen asti.

Marko Pitkänen

Minna matkustaa...

Jo toukokuussa oppiaineemme retkellä tutuksi käynyt Ateena lähiympäristöineen syleili minua jälleen syyskuussa, salaperäiseen savusumuun verhoutuneena, hehkuen rappeutunutta mutta yhä neitseellistä kauneuttaan. Kutsu oli käynyt Suomen Ateenan-instituutin järjestämälle neljän viikon mittaiselle antiikin Kreikan kulttuurin johdantokurssille, jonka vetäjänä toimi FT Petra Pakkanen. Lähdin matkaan tavoilleni uskollisesti sekä epäettä ennakkoluuloisena, mutta ennakkoodotukseni jäivät tällä kertaa palkitse-

matta: kurssi onnistui todella hyvin, kurssilaiset olivat miellyttäviä (pääosin klassikkoja) ja anti suurenmoinen. Ateenan pääkohteiden lisäksi tutustuimme retkimmämmä mm. Sounioniin, Delfoihin, Epidaurokseen, Nauplioniin, Eleusiihin, Argokseen, Korinttiin, Laurionin hopeakaivoksille, Brauroniin, Kykladeille...

Osasimme retkeillä myös ilman johtajamme, tosin suunnaten aika usein uimarannalle, shoppailemaan, ravintolaan tai tanssimaan. Vapaa-ajankäytöstä ei siis muodostunut merkittävää ongelmaa, pitiähän näet seminaarityökin saattaa esittävään kuntoon ennen viimeisen viikon koittamista. Kirjastossa istuminen ei tietenkään kiehtonut siinä määrin kuin Petra ja instituutin uunituore johtaja Leena Pietilä-Castrén kenties olisivat suoneet; kaikki työt otettiin kuitenkin melko hyvin vastaan.

Asumisolosuhteistamme minulla ei ole juuri pahaa sanaa sanottavana: instituutin uudehko asuntola, Koroneos-talo Ioannou Soutsoulla on siisti, turvallinen ja mukava – ja kevätretkestämme poiketen jopa hiljainen; johtuneekohan seurueesta vai siitä ylimääräisestä latauksesta, jota mahdollisesti keväisin on niin ihmis- kuin eläinkunnankin edustajissa. Ilmastointikin toimi lähes kaikissa huoneissa ja sitä tarvittiinkin lämpötilan liikkuesssa kolmenkymmenen celsiusasteen tienoilla. Ainoana miinuspuolena on asuntolan sijainti, joka on hieman hankala itse instituuttiin nähden. Hankkiutuminen iltaisin luennolle toiselle puolen kaupunkia tuntui joskus töisevältä, etenkin kun taksin saaminen Ateenassa vaatii kärsivällisyyttä ja trolleykyyti ei muuten vain houkuttanut hitautensa ja huonojen yhteyksien takia. Luennot olivat onneksi valaisevia käsitellen suurimmaksi osaksi arkeologiaa, joka on minulle suhteellisen vierasta.

Hienoja hetkiä koimme tasaiseen tahtiin koko neljän viikon ajan, ja joitakin niistä muistan yhä: esimerkiksi tutustuminen Attaloksen stoaan yläkertaan, missä amerikkalaisten tutkimustilat sijaitsevat, ja sen kellariin, johon on varastoitu tuhansia julkaisemattomia piirtokirjoituksia sisältäviä kivenkappaleita, loksautti leukoja ja herätti kyllä kateuttakin. Samoin Deloksen rauniosaari Kykladeilla oli todella erikoinen kokemus turistilaumoista huolimatta; vietimme siellä viisi tuntia (oleskeluaika on rajoitettu, eikä saarella asu kuin muutama ihminen, hekin museohenkilökuntaa), ja siitä huolimatta paljon jäi kunnolla näkemättä. Varmaankin kummallisimpia tunnelmia koimme Laurionin hopeakaivoksilla: paikka oli täysin hiljainen ja maisema kesällisten metsäpalojen jäljiltä ankean mustunut. Siellä täällä näkyi rikastamorakenteiden jäännöksiä ja kaivos-tunneleiden ahtaita aukkoja, joista orjat laskettiin maan uumeniin.

Mutta kurssi loppui aikanaan, ja kotiinläh-
tö tuntui meistä kaikista ankealta totut-
tuamme elämykselliseen elämäntyylin.
Ainakin minusta Ateena ja Kreikkakin niil-
tä osin, miltä näin, sai vilpittömän ystä-

vän, jonka kanssa tahdon kokea vielä pal-
jon...

Minna Seppänen

MAKUJA KREIKASTA

Balkanin keittiöistä suomalaiset tuntevat parhaiten suosituimman lomamaansa Kreikan keittiön. Tosin suurelta osin samat ruoat ovat yleisiä koko Balkanilla ja vielä Turkissa ja koko Lähi-idässäkin. Kaikkialla Balkanilla suositaan lampaanlihaa, käytetään runsaasti kasviksia ja rakastetaan valkosipulia, yrttimausteita, jogurttia ja oliiviöljyä. Kreikan ja Turkin monisatavuotisen yhteisen historian aikana molempien maiden keittiöt ovat vaikuttaneet toisiinsa niin, että usein on mahdotonta selvittää, kummasta maasta jokin ruoka on lähtöisin.

Kreikassa on tapana ennen ateriala nauttia ouzoa ja sen kanssa alkupaloja (*mezedes*), joita voivat olla esimerkiksi oliivit, feta, mustekala, salami, pienet palat juustopiirakkaa (*tiropita*), pinaattipiirakkaa (*spanakopita*) ja pienet lihapyörökät (*keftedes*). Koska herkullisia alkuruokia on paljon, ei kukaan ravintolassa ihmettele, vaikka tilaa pelkästään niitä. Ruoka on yleensä yksinkertaista ja talonpoikaista vailla turhaa hienostelua. Alkuun voi nauttia esimerkiksi *horiatiki*-salaatin, pääruokana lihaa, kanaa tai kalaa. Pääruoan ainoa lisäke ovat useimmiten ranskalaiset perunat ja sitruunalohko. Jälkiruokia kreikkalaiset eivät juuri harrasta, erittäin makeita leivonnaisia on tarjolla paria lajia. Eräs tunnettu makea leivonnainen on *baklava*. Usein jälkiruokana voi olla hedelmiä. Kreikkalaisiin tapoihin ei kuulu kahvinjuonti ruoan jälkeen. Kreikka on viinimaa ja siellä on tarjolla sekä puna- että valkoviinejä, mutta kreikkalaiset itse juovat usein valkoviiniä myös liharuokien kanssa. Kreikassa on pihkalla maustettua viiniä, retsinaa, jonka maku

vaatii ehkä totuttelua, mutta joka sopii hyvin kreikkalaisen ruoan kanssa.

Omat kokemukseni kreikkalaisesta ruoasta ovat myönteisiä. Eri Kreikan alueilla, kuten saarilla, on omia erikoisuuksiaan ja turismin vaikutus näkyy turistikohteiden ravintoloissa. Viimeksi olen käynyt Korfulla ja siellä ruokaperinteessä näkyy italialaisia vaikutteita mm. useat makaroniruoat, esimerkkinä *pastitsio*, lihamakaronilaatikko. Mitä minulle sitten tulee mieleen, kun puhutaan kreikkalaisesta ruoasta? Ensin tietysti kreikkalainen salaatti *horiatiki*, johon kuuluu ainakin tomaattia, kurkkua, sipulia, fetaa, oliiveja sekä oliiviöljyä ja joskus mukana on paprikaa tai lehtisalaattia. Ainekset vaihtelevat paljon ja Korfulla oli joissakin ravintoloissa salaatin pohjalle laitettu kaali- ja porkkanaaastetta. *Tsatsiki*, valkosipulilla maustettu jogurttikurkkukastike, joka syödään leipäpalaan kastettuna, on hyvin tunnettu ruokalaji. Vaalea leipä muuten kuuluu kreikkalaiseen ateriaan ja sitä tuodaan ravintolassa pöytään usein pyytämättä. *Tamosalata*, kalanmätisalaatti, ei kuulu herkkuruokiini vaaleanpunaisesta houkuttelevasta väristään huolimatta. Salaateista yleisiä ovat myös perunasalaatti, tonnikalasalaatti sekä lehtisalaatti. Lisäksi hyviä alkuruokia ovat suuret valkoiset pavut tomaattikastikkeessa (*gigantes*), öljyssä friteeratut munakoiso- ja kesäkurpitsaviipaleet, viininlehtikäryleet (*dolmades*), paistettu juusto (*saganaki*), keltaisista pavuista tehty sose (*fava*), valkosipulikastike tai pikemminkin sose (*skordalia*) ja jo edellä mainitut juusto- ja pinaattipiiraat. Jos haluaa jotain vähän eksoottisempaa, kannattaa kokeilla ruokalajia nimeltä *horta* (nimen kirjoitusasusta en ole varma), joka on ikään kuin vihreää heinää oliiviöljyn ja sitruunaviipaleen kera tarjoiltuna. Ainekset kerätään luonnosta ja syötäväksi käytettyjä heiniä on kuulemani mukaan useampaa lajia.

Liharuoista tutuimpia lienevät lihapullat (*keftedes*), lihapullat tomaattikastikkeessa (*susukakia*), jauheliha-munakoisovuoka eli *mussaka* ja lihavarras (*souvlaki*), joka voi olla lammasta, kanaa tai sianlihaa. Lihapata *stifado*, johon kuuluu mm. sipulia, tomaattia ja lihaa, lienee myös hyvin tunnettu. Täytetyt tomaatit ja paprikat (*gemista*) ovat erittäin hyviä. Ne täytetään yrteillä maustetulla jauhelihalla ja riisillä, mutta joskus liha voidaan jättää pois. Kreikkalaisiin kala- ja äyriäisruokiin en ole kovin hyvin perehtynyt, mutta pienet, paistetut kalat, jotka muistuttavat suomalaisia neulamuikkuja, ovat erittäin herkullisia. Mustekala on myös yleinen ruokalaji. Usein mustekala tarjotaan paloitteluna ja paistettuna, mutta olen nähnyt myös friteerattuja pieniä mustekaloja, jotka näyttivät ihan kokonaisilta. Niitä en tosin ole maistanut, joten mausta en sitten tiedä. Kala on yleensä melko kallista ruokaa ainakin Ateenassa. Mausteina ruokalajeissa käytetään lähinnä valkosipulia, suolaa, oliiviöljyä, pippuria sekä yrtejä kuten oreganoa, minttua, rosmariinia, timjamia, kuminaa ja persiljaa.

Lopuksi voin todeta, että kreikkalainen ruoka on todella hyvää ja se tuo vaihtelua suomalaiseen ruokavalioon. Matkustan Kreikkaan aina mielelläni ja siellä tiedän saavani herkullista ruokaa. Vinkkinä sanottakoon vielä, että Turun kirjastoissa on monia hyviä kreikkalaista keittiötä käsitteleviä keittokirjoja, joten siitä vaan kokeilemaan. Kirjastojen hyllyistä keittokirjoja ei kuitenkaan välttämättä heti löydä, sillä olen huomannut niitä lainattavan varsin ahkerasti.

Lähde: *Maailman keittiöt, Opas kansainväliseen ruokakulttuuriin*, Ulla Huhtala ja Ursula Huhtala, Helsinki 1992.

Gemista (khioslainen ohje kuudelle)

6 isoa tomaattia
6 isoa vihreää paprikaa
3 perunaa
½ kg sipulia hienonnettuna
2 - 2 ½ dl riisiä
oliiviöljyä
persiljaa
suolaa, pippuria

Leikkaa kannet pois tomaateista ja parikoista. Poista sisukset; älä kuitenkaan heitä tomaatinsisuksia pois. Paista sipulihake öljyssä kullanuskeaksi. Lisää riisi, persilja ja tomaatinsisus. Mausta ja sekoita hyvin. Täytä tomaatit ja paprikat seoksella ja laita kannet takaisin paikoilleen. Lohko perunat ja sivele niitä öljyllä asetettuasi ne öljytyyn vuokaan täytettyjen vihannesten kanssa. Kypsennä uunissa 45 minuuttia noin 200 asteessa.

Vihjeitä: *persiljan asemesta toimii myös basilika – tietenkin tuoreena. Markon ja Minnan koekeittäessä vihannesten sisään sujautettiin myös fetamöykkyjä. Gemista nautitaan tietysti edullisen kreikkalaisen valkoviinin kera.*

(lähde: The Original Greek Cooking, Fotorama, Athens 1993.)

Kerran oli unelma Roomasta... GLADIATOR

Hollywood on alusta asti rakastanut Rooman valtakuntaan sijoittuvien elokuvien tekemistä ja nämä oman aikansa erikoistehosteihmeet ovatkin aina olleet täynnä tuhansien avustajien joukko-kohtauksia, spektaakkelimaisia lavasteita, rappiota ja väkivaltaa, verta ja hikeä. Monen kymmenen vuoden jälkeen Roomaan palaava Gladiator-elokuva ei ole poikkeus.

Jo elokuvasta "Rooman valtakunnan tuho" tuttua teemaa käytetään jälleen hyväksi, nyt vähän raflaavammissa muodossa. Vanha keisari - jälkimaailman arvostama Marcus Aurelius - haluaa vanhoilla päivillään estää poikansa Commoduksen tulon keisariksi ja palauttaa Rooman "alkuperäiseen" muotoonsa eli tasavallaksi. Tämä saa keisariksi halajavan Commoduksen raivaamaan raihnaisen mietiskelijäisensä pois tieltä. Commoduksen ja Rooman välissä seisoo vielä entisen keisarin kunniakkain kenraali, Maximus, jonka Commodus päättää vielä tuhota. Maximus nousee kuitenkin kuoleista ja jatkaa tuskaisaa taivaltaan orjana ja gladiaattorina kohti Roomaa kostamaan perheensä kuoleman.

Perinteisiä hyveitä, voimaa ja kunniaa, taistelutovereilleen toitottavaa Maximusta esittää Russel Crowe, joka rauta-haarniskassaan ihmisiä silpoessaan on niin MIES, että varmasti kaikille naiskatsojille selviää, miksi gladiaattorit olivat Rooman ylhäisönaisten joukossa haluttua seuraa. Joaquin Phoenixin esittämän Commoduksen osana on taas olla se iso paha moraaliton roisto, joka lopulta saa ansionsa mukaan sankarin kädestä, vaikka elokuva tosin vihjaakin tulevien sukupolvien murjoman Commodus-ressukan vaan tarvinneen isän rakkautta. Siivosat on miehitetty nimekkäillä brittinäyttelijöillä. Richard Harris on Marcus Aurelius, joka sielukkaasti käy Meditationes-teoksesta tutuksi tullutta valloittaja/filosofikeisarin sisäistä kamppailua. Senaattori Gracchusta näyttelee Derek Jacobi, joka onnistuu näyttämään hyvältä jopa toogassa ja gladiaattorikouluttaja Proximona nähdään Oliver Reed, joka kuoli filmausten aikana. Niinpä herran viimeisiksi sanoiksi valkokankaalla jäivätkin "shadows and dust" (olemme vain varjoja ja tuhkaa)-syvällistä.

Erikoistehosteitten ollessa tarpeeksi massiivisia ei suuri yleisö tule kiinnittäneeksi huomiota niinkään juonelliseen syvyyteen tai historiallisiin tosiseikkoihin. Commodus esimerkiksi murhautti (eloku-

vassa suuresti rakastamansa) sisarensa Lucillan ja hallitsi keisarina yli kymmenen vuotta. Tällä ei kuitenkaan ole merkitystä suurelle yleisölle, jonka käsissä lopullisesti on elokuvan suosio, gladiaattrin elämä. Yleisö haluaa viihdettä. Itse elokuvakin kertoo tämän kaiken meille, paheksuen samalla roomalaisten kyseenalaisina pidettyjä käsityksiä viihteestä. Tasa-valtaa ajava senaattori Gracchus toteaa Commoduksen järjestämistä gladiaattorikisoista ja Roomasta: "Rooma on väkijoukot. Hän tekee temppuja ja he eivät huomaa mitään. Hän vie heidän vapautensa ja silti he hurraavat. Rooman sykkivä sydän ei ole senaatin marmoriseinissä, se on Colosseumin hiekassa. Commodus tarjoaa kuolemaa ja siksi kansa rakastaa häntä."

Onko mikään sitten muuttunut tuon julmuutta ja verta janoavan Rooman väkijoukon ja sen käytöstä kauhisteleavan nykyaikaisen länsimaisen elokuvayleisön välillä? Maximus heittää taistelun jälkeen verisen miekkansa katsomoon ja huutaa (käheällä australienglannin aksentilla): "Are you not entertained?" Yleisö- niin amfiteatterissa kuin elokuvasaleissakin - mylvii vastauksensa: Kyllä! Maximus! Maximus!

Taija Peilimö

RAPORTTI NEPI- PROJEKTISTA

Osallistuin FM Ulla Rajalan johtaman Nepi-projektin kenttätöihin 4.-22.9.2000, jotka nimensä mukaisesti keskittyivät Nepin kuntaan Roomasta n. 45 km koilliseen. Monivuotinen projekti on osa Ulla Rajalan faliskilaisalueeseen liittyvää arkeologista tutkimusta. Seuraavassa pyrin kuvaamaan ryhmän työskentelyn pääpiirteet em. ajanjakson aikana.

Työalue: Kenttätyöskentely tapahtui Nepin ympäristössä ennalta määrättyillä alueilla, säteittäin asutuskeskuksesta. Osa alueista oli naapurikuntien, Castel Sant Elian ja Civita Castellanan alueilla. Alueen tekee erityisen mielenkiintoiseksi sen sijainti etruski- ja faliskilaisalueen rajalla, missä näiden esiroomalaisten kulttuurien materiaalisia jäänteitä esiintyy rinnakkain.

Metodi: Työskentely perustui peltokävellyn ryhmissä, yleensä 10 metrin intervalleissa. Ryhmän tehtäviin kuului pinta-poiminta sekä tutkimusalueiden, löytöalueiden ja löytöjen dokumentointi. Dokumentointiin kuului kaavakkeiden täyttäminen, löytöalueiden kartoitus sekä löytöjen puhdistus, merkitseminen ja luettelointi.

Välineistö: manuaalinen mittausvälineistö (mittanauhut), optiset mittausvälineet (erilaiset prismaattiset kompassit), käsivarainen GPS, automaatti- ja digitaalinen kamera.

Työskentely: Ryhmä työskenteli 8-9 tuntia kuutena päivänä viikossa. Ryhmäämme kuului 13 henkeä (määrässä tapahtui pientä vaihtelua, koska osa vietti kentällä vain viikon tai kaksi). Kentällä työskentelimme yhdessä tai useammassa ryhmässä, toiselta viikolta eteenpäin osa jäi majapaikkaan pesemään ja myöhemmin edelleen merkitsemään ja luetteloimaan löytöjä. Pari henkilöä otti myös ennalta määrättyistä paikoista maanäytteitä ja pari tutki maastoa kartassa näkyvien mahdollisten tieleikkausten ja niihin usein liittyvien kalmistojen toteamiseksi. Kalmistojen etsinnässä tärkeä sija kartanluvun lisäksi oli paikallisten maanomistajien antamalla vihjeillä.

Löydöt: Pintapoiminnan löydöissä enemmistön muodostivat tiili ja keramiikka. Varhaisimmat tiilet olivat esiroomalaiselta (etruski-/faliskilais-) ajalta, vanhin kera-

miikka oli pronssikautista. Valtaosa sekä keramiikasta että tiilestä oli roomalaista (tasavallan- tai keisariaikaista). Roomalaisaikaisilta asuinpaikoilta löytyi myös mosaiikkiteksereita sekä marmorikivilajeja (serpentiini, porfyryri). Eräästä rakennuksesta oli jäljellä jopa selvästi blokeiksi työstettyjä tuffilohkareita. Tämän asuinpaikan ajoitus oli kuitenkin epävarma. Varhaisemmasta asutuksesta taas todistivat pii- ja serti-iskokset sekä piiesineiden katkelmat (mm. koverokirves, nuolenkärki).

Useasta kohteesta eri puolilla Nepiä ja sen naapurikuntia löytyi myös faliskilaiskalmistoja. Näissä oli yksihuoneisia kamarihautoja, jotka sijaitsivat tyypillisesti tieleikkausten varsilla. Kaikki haudat oli jo avattu ja ryöstetty, mutta dokumentoimme niiden sisäiset rakenteet, sijainnin ja suunnan ja löytyipä yhdestä haudasta vielä tiiltä ja toisesta keramiikkaa.

Kokemukseni kenttätöperiodista: Väli-merelliset työskentelyolosuhteet poikkeavat jyrkästi Suomen oloista ja asettavat omia rajoituksiaan. Vaikka Työjaksomme sijoittui syksyyn, sää oli edelleen huomattavan lämmin (n. +25-30 astetta) ja vuodenaikaan nähden myös aurinkoinen: vain yhtenä - ensimmäisenä - iltapäivänä satoi, muuten ilma pysyi poutaisena ja painostavan kuuma ilma uuvutti työntekijät perusteellisesti. Vain muutama yö sade raikasti ilmaa kolmen viikon aikana. Näissä oloissa keski- ja pohjoiseurooppalaisten tulisi muistaa suojautua auringolta tehokkaasti ja huolehtia riittävästä nesteensaannista. Tottumattomuuttaan ja ehkä myös varomattomuuttaan osa ryhmämme jäsenistä tuli kuumimpina päivinä huonovointiseksi.

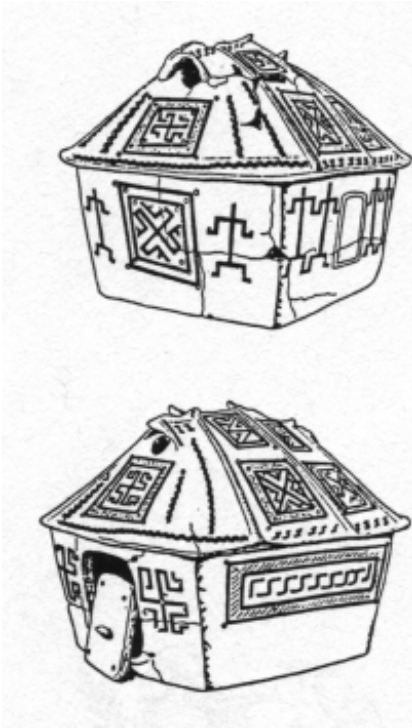
Oma kokemuksensa oli työryhmämme monikansallisuus. Muut kuin suomalaiset opiskelevat Cambridgen yliopistossa, jouskossa oli brittien lisäksi pari saksalaista, yhdysvaltalainen, japanilainen ja australialainen. Tämä "kulttuurien kohtaaminen" antoi mahdollisuuden vertailla eri maiden korkeakoulusysteemejä ja arkeologista

koulutusta. Huomattavaksi eroksi nousi käytännön työhön ja metodologiaan perehdyttäminen. Suomessahan tämä alkaa jo aivan opintojen alussa ja jatkuu valmistumiseen saakka, kun taas anglosaksisessa koulutusjärjestelmässä voi opiskelija (ilmeisesti) suorittaa maisterintutkintonsa ilman mitään kosketusta kenttätöskentelyyn tai edes sen teoreettista tuntemusta...

Hyödyllisimpiä asioita opin tutustuessani maisematutkimuksen (landscape survey), pintapoiminnan metodologian ja materiaalin tunnistuksen käytäntöön. Samoin minusta oli kiehtovaa huomata, miten paikalliset olot, kuten Nepissä intensiivinen maankäyttö, vaikuttivat löydöksiin ja niiden tulkintaan. Aluehan on pahoin eroosion syömää, mutta usein eroosion määrää on mahdoton arvioida, koska maa on monin paikoin aurattu tuffikivistä kalliopohjaa myöten. Samoin tyypillistä jokilaaksoille on, että mäkien lailla tai harjuilla sijainneiden asuinpaikkojen materiaali on huuhtoutunut rinnettä alas, jolloin alkuperäinen asuinpaikka on todennettavissa keinotekoisesti tasoitetuista kukkulanlaista tai vain kokeneen tutkijan maisemantuntemuksen avulla.

Koko kenttätöperiodin suurin anti kiteytyykin itse työkokemukseen ja mahdollisuuteen tarkkailla tutkijaa työssään kentällä ja saada häneltä arvokasta käytännön kautta opittua tietoa keskustelemalla. Nämä ovat asioita, joita tenttikirjat eivät opiskelijalle pysty tarjoamaan.

Ulla Laitakari

Kenttätöissä Nepissä

Ote julkaisemattomasta teoksesta "Opiskelija seikkailee Välimerellä" 5. luku

Virkistystä ilman lomaa

Saapuessani tuohon pittoreskiin pikkukaupunkiin Laziassa, 45 km Roomasta koilliseen, olin jo ehtinyt kokea enemmän kuin keskiverto aurinkomatkaileja; olin riidellyt ennen lähtöä siipan kanssa, potennut flunssaa Euroopan ilmatilassa, rauhautunut kilometrikaupalla jalan painavine kantamuksineni Rooman loputtomissa asematunneleissa, tullut mustalaisnaisten ryöstämäksi¹, solkannut italiaa ja saanut käsittämättömiä puhevirtoja vastaukseksi sekä törmännyt tuttuun bussiasemalla ja hänen kanssaan jopa löytänyt perille.

Joten saapuessani tuohon pittoreskiin pikkukaupunkiin olin jo varsin väsynyt, kuumeinen ja stressaantunut ja jopa hie-man epäuskoinen sen suhteen, tulisiko

¹ Tästä kokemuksesta auktorinne selvisi vahingoittumattomana ja saipa rahansakin hirveällä kiljumisella takaisin. Adrenaliinisyöksy oli kuitenkin päätähuumaava.

loppuretkestä alkua menestyksekkäämpi. Jumalten kiitos, pelkoni osoittautui turhaksi!

Kenttätöyt, olkoot ne sitten kaivamista, inventointia tai peltokävelyä, kuten tässä tapauksessa, ovat klassisenkin arkeologian opiskelijalle opettavaisia ja karaisia kokemuksia, joten mahdollisuudesta niihin osallistua, etenkin välimerellisessä ympäristössä, kannattaa ottaa kiinni. Alkuvaikeudet (mm. flunssan) voitettuani pääsin minäkin näet nauttimaan Italian kauniista luonnosta. Se näyttäytyi meille paitsi myriadeina hehtaareina kynnettyä peltoa, joita siellä täällä koristi komea keko sianpaskaa, myös paahtavan kuumina ohdakkeisina niittyinä ja viheriöivinä, piikkipensaisina metsikköinä. Omalta osaltaan työskentelyn nautittavuutta lisäsi heleä auringonpaiste, joka päivää paria lukuunottamatta uskollisesti paahtoi hikisinä höyryäviin kenttätöntekijöihin.

Paitsi ympäröivää luontoa ja suosiollista säätä sain ihaila myös monikansallisen kenttätöryhmämme työskentelymetodin ja yleisen mentaliteetin diversiteettiä, mikä jo yksinään olisi ollut kolmen viikon kuluessa kyllin henkistävä kokemus. Lisäksi sain nauttia löytöretkestä omaan ruumiillisuuteeni kivistävien lihasten ja hivuttautuvan penikkataudin kautta. Ehkä tärkeimmäksi ja opiskelunkin kannalta antoisimmaksi kokemukseksi katson kuitenkin tutustumisen arkeologiseen materiaaliin kädessä pitäen. Materiaalintuntemus kun on se menestyksekkään arkeologisen tutkimuksen ehdoton perusedellytys, jonka saavuttamiseen klassisen arkeologian opetussuunnitelmassa valittavan vähän keskitytään.

Kenttätöyöskentely on opiskelijalle loistava tapa viettää piilolomaa, enkä nyt tarkoita vain laitoksen henkilökunnan missäs-se-tentti/essee/kirjallinen työ-vii-pyy -katseilta piilossa. Toisin kuin usein kuulee otaksuttavan, on opiskelukin työtä, vieläpä aivosellaista, joten pieni periodi, vaikkakin työn touhussa, mutta mielekkäässä, laukaisee mukavasti stressiä. Edelleen fyysinen työ ja ulkoilma, nuo

humanistille usein vieraahkot elementit, tuovat kaivattua vaihtelua nenä kirjassa nököttämiseen.

Noiden kolmen rentouttavan ja riuskistavan kenttätyöviikon jälkeen kotimatkan sujuu (melkein) kimmelluksitta. Joten parempi lienee virkistys ilman lomaa, kuin loma ilman virkistystä². Quod erat demonstrandum.

Ulla Laitakari

² Hyvät ystävät, ajatelkaapa vaikka tuota surullisen yleistä tapaa viettää harvat kauniit kesäpäivät opiskellen. Brrr!